

Socialdepartementet
S2026/00236

Rättssäker samhällsvård för barn och unga, SOU 2026:8

Sammanfattning

Kammarrätten har, utifrån de aspekter som domstolen har att beakta, följande synpunkter på bedömningarna och förslagen.

Kammarrätten anser att utredningens förslag i vissa fall, till exempel rörande frågan om upphörande av vård, är svårbedömda då förslagen behöver läsas tillsammans med andra författningsändringar avseende LVU som är under beredning. Det innebär att det är svårt att få en överblick av de sammantagna förslagens innebörd och konsekvenser.

Kammarrätten ställer sig tveksam till förslaget om ökat inslag av sakkunskap i domstol. Domstolen avstyrker förslaget om att åklagare ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård och förslaget att omprövningsbeslut som rör omhändertagande för vård enligt 3 § LVU ska underställas förvaltningsrätten.

Kammarrätten har även synpunkter på förslagen och bedömningarna om

- ökat inslag av sakkunskap hos socialnämnder,
- förutsättningar för vårdens upphörande,
- umgänge, och
- drogtester.

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (avsnitt 1.3)

I den föreslagna lydelsen av 4 § LVU har strecksatsen ”tidigare vidtagna åtgärder” tagits bort. Eftersom detta förefaller vara ett skrivfel (jämför författningskommentaren [s. 439]) föranleder det ingen ytterligare synpunkt från domstolens sida. För det fall det inte är ett skrivfel avstyrker kammarrätten borttagandet av denna strecksats.

Ökat inslag av sakkunskap hos socialnämnder (avsnitt 3.7.3)

Kammarrätten tillstyrker förslaget om att myndigheter med flera ska vara skyldiga att lämna uppgifter till socialnämnden inom en viss tid när socialnämnden beslutat om ett omedelbart omhändertagande. Förslaget möjliggör ett mer fullgott beslutsunderlag.

Kammarrätten tillstyrker även förslaget att det förtydligas att en ansökan om omhändertagande enligt LVU ska innehålla läkarintyg och andra motsvarande intyg eller yttranden om det behövs för att bedöma barnets eller den unges behov av vård. Det är förhållandevis vanligt att sådan utredning saknas, även i fall då det behövs för prövningen.

Särskilt den föreslagna lydelsen ”andra motsvarande intyg och yttranden” medför att domstolarna kan komma att få ett mer komplett beslutsunderlag. Idag ingår ibland underlag från exempelvis utredningshem och familjebehandlare som bilagor till socialnämndens ansökan om beredande av vård. Sådana bilagor underlättar prövningen av nämndens ansökan. Det är önskvärt att även exempelvis professionella bedömningar av om det föreligger en hederssituation bifogas i långt högre grad än idag, om sådant underlag finns hos nämnden.

Det är väl avvägt att förslaget begränsas till sådan utredning som *behövs* för att bedöma barnets eller den unges behov av vård så att inte utredningen tyngs av onödigt material.

Ökat inslag av sakkunskap i domstolen (avsnitt 3.7.4)

Kammarrätten ställer sig tveksam till förslaget att det ska regleras särskilt i LVU att förvaltningsrätt och kammarrätt vid behov ska hämta in ett skriftligt yttrande från en sakkunnig eller höra en sakkunnig vid muntlig förhandling. Detta mot bakgrund av att det redan idag finns lagstöd för sådana åtgärder och att utredningen inte i tillräcklig grad har analyserat konsekvenserna av de föreslagna ändringarna. I konsekvensanalysen har kostnaden för sakkunnig uppskattats. Det saknas dock en beräkning av kostnader utifrån att omfattningen och tidsåtgången för målen kommer att öka i form av bland annat mer kommunikering, fler underhandsyrkanden och längre förhandlingstid i både förvaltningsrätt och kammarrätt. Det kommer även medföra en ökning av kostnader för offentligt biträde. I förvaltningsrätten kan det även medföra att tiden för att ta upp målet till avgörande i vissa fall kan behöva förlängas enligt 34 § LVU. Sammantaget bedömer kammarrätten att utredningen har underskattat konsekvenserna av förslaget.

Kammarrätten avstyrker förslaget i den del det avser att en sakkunnig som yttrat sig skriftligen också ska höras vid den muntliga förhandlingen om det inte är obehövligt. Det bör vara tillräckligt att det till exempel anges i författningskommentaren att det kan vara av värde att den sakkunnige även hörs under den muntliga förhandlingen.

Förslagen om ökad sakkunskap hos socialnämnden bör vara tillräckligt för att tillgodose behovet av sakkunskap. Det ligger även i linje med att tyngdpunkten av framtagandet av utredningen ska ligga hos socialnämnden. Till skillnad från utredningen bedömer kammarrätten att en personlig kontakt med det omhändertagna barnet, eller vårdnadshavaren, torde behövas relativt ofta för att sakkunnigutlåtandet ska fylla sin funktion. Generell kunskap som en sakkunnig tillför bör mer sällan vara av intresse. Även detta talar för att sakkunniga i första hand ska anlitas under socialnämndens handläggning och inte hos domstolen.

Kammarrätten tillstyrker däremot förslaget att Socialstyrelsen ska få i uppgift att förordna sakkunniga som kan anlitas av både socialnämnder och domstolar i LVU-processen. Det skulle i hög grad underlätta handläggningen i de fall det finns behov av sakkunnig.

Kammarrätten instämmer i utredningens bedömning att det inte bör införas sakkunniga ledamöter i rätten.

Åklagare bör inte kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande (avsnitt 4.9.2)

Kammarrätten tillstyrker utredningens välgrundade bedömning att åklagare inte bör kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande.

Kammarrätten avstyrker följaktligen även förslaget om att det införs en begränsad och subsidiär befogenhet för åklagare att fatta interimistiskt beslut om omedelbart omhändertagande. Detta främst eftersom det inte finns något tydligt behov av att kunna fatta sådana interimistiska beslut.

Förtydligande av vad som krävs för att ett omhändertagande för vård ska upphöra (avsnitt 6.4.2)

Förutsättningar för vårdens upphörande

Kammarrätten konstaterar att den trestegsbedömning som utredningen föreslår inte på ett enkelt sätt kan utläsas ur den föreslagna lagtexten i 21 § LVU. Lagtexten kan med fördel utformas så att den bedömning som ska göras framgår direkt av det aktuella lagrummet.

Kammarrätten konstaterar att förslaget korresponderar till de föreslagna ändringarna avseende förutsättningarna för omhändertagande av vård som redovisas i utkastet till lagrådsremiss¹. Avseende kammarrättens synpunkter rörande ottydligheter i denna del hänvisas till domstolens remissvar den 19 januari 2026 (Socialdepartementets dnr S2025/02039).

En konsekvens av det andra steget i den föreslagna trestegsbedömningen kan bli att vården i vissa fall upphör trots att det fortfarande finns ett skydds- eller vårdbehov. Förslaget innebär alltså att en högre risk för barnets hälsa och utveckling i vissa fall kommer att accepteras vid bedömningen. Samtidigt är det positivt att det särskilt anges att barnets bästa kan ges avgörande betydelse vid bedömningen av om vården ska upphöra. Den nuvarande utformningen lämnar ett begränsat utrymme för sådana avvägningar. Kammarrätten konstaterar att det är svårt att i förväg bedöma hur praxis kommer att utvecklas och om förslaget kommer att leda till bättre beslut för barn och unga. Det kan däremot förutses att det blir fråga om en mer komplicerad och omfattande prövning än enligt nuvarande regelverk.

Kammarrätten tillstyrker förslaget om förtydligad reglering av förutsättningarna för vårdens upphörande när det gäller vård enligt 3 § LVU.

Ett omhändertagande för vård enligt 3 § LVU ska underställas förvaltningsrättens prövning var sjätte månad

Kammarrätten avstyrker förslaget att socialnämnds omprövningsbeslut avseende ett omhändertagande för vård enligt 3 § LVU ska underställas förvaltningsrättens prövning. Den unge eller vårdnadshavaren kan redan idag få frågan om fortsatt vård under domstolsprövning genom att överklaga

¹ Utkast till lagrådsremiss För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga.

socialnämndens beslut om fortsatt vård och har även rätt till offentligt biträde under nämndens handläggning. Enligt kammarrättens erfarenhet är det ovanligt att beslut om fortsatt vård enligt 3 § LVU överklagas. Det kan därför ifrågasättas om det verkligen finns behov av förslaget. Vård enligt LPT och LVM är inte lämpliga måltyper att jämföra med i sammanhanget. De eventuella problem som utredningen tar upp är inte problem som i första hand bör lösas genom den föreslagna ändringen utan genom en korrekt tillämpning av befintligt regelverk (såsom 39 § LVU och 33 § förvaltningslagen [2017:900]). Vad gäller frågan om barns och ungas processbehörighet noterar kammarrätten att det finns förslag som hanterar den problematiken i det tidigare nämnda utkastet till lagrådsremiss.

Om vården skulle upphöra till följd av att socialnämnden underlåtit att underställa beslutet om vård torde det i många fall inte finnas förutsättningar för att omedelbart omhänderta den unge, vilket i sin tur skulle medföra skadliga avbrott i vårdkedjan. Vidare kan det ifrågasättas om täta domstolsprövningar, även när det gäller vård på grund av eget beteende, är förenliga med den unges bästa. Det finns även en risk för att prövningen blir mer summarisk när den sker i så täta intervaller. Därtill kan det, mot bakgrund av domstolarnas handläggningstider, finnas risk för parallella processer rörande frågan om vårdens upphörande när en underställning måste ske var sjätte månad.

Förslaget kommer även att medföra en kraftigt ökad måltillströmning till allmänna förvaltningsdomstolar och därtill hörande kostnader för bland annat offentliga biträden. Konsekvensanalysen är knapphändig, till exempel saknas beräkningar rörande måltillströmning och kostnader för kammarrätterna.

Sammantaget anser kammarrätten att nackdelarna överväger de eventuella fördelarna med förslaget.

Kammarrätten tillstyrker dock att det förtydligas att den enskilde har rätt till offentligt biträde vid omprövningen av vården enligt 13 § andra stycket LVU.

Överväganden och förslag – rörande umgänge (avsnitt 7.3.9)

Kammarrätten tillstyrker förslaget att socialnämnden ges ansvar att tillgodose barns och ungas rätt till umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående.

Vidare tillstyrker kammarrätten att 14 § andra stycket LVU får en ny lydelse som inkluderar ett barns syskon och andra närstående samt att även en sådan umgängesbegränsning ska kunna överklagas. Som utredningen anför är det viktigt, bland annat ur ett rättssäkerhetsperspektiv, att det framgår av LVU av vilka skäl ingripande beslut kan fattas och vilka beslut som kan överklagas.

Kammarrätten anser att utformningen av bestämmelsen, med hänvisningen att bedömningen ska göras utifrån hänsyn till barnets bästa, är välavvägd. Denna synpunkt gäller även frågan om hemlighållande av vistelseort.

Kammarrätten delar även utredningens bedömning att det inte går att i lag tydligt definiera vilka närstående som har en skyddsvärd relation till ett barn. Den avgränsningen torde dock inte komma att medföra några större tillämpningssvårigheter.

Överväganden och förslag – rörande obligatoriska drogtestar (avsnitt 7.4.7)

Kammarrätten instämmer i utredningens bedömning att det saknas tillräckliga skäl för att göra drogtestar till ett obligatoriskt utredningsmedel. I de allra flesta fall har ett omhändertagande inte sin grund i vårdnadshavares missbruk. Som utredningen konstaterar är obligatoriska tester inte förenliga med bland annat 2 kap. 6 § regeringsformen och artikel 8 i Europakonventionen.

Kammarrätten ställer sig tveksam om det finns behov av att beslut om drogtest ska kunna överklagas särskilt eftersom frågan om betydelsen av ett lämnat eller nekat drogtest redan kan beaktas vid prövningen i sak avseende till exempel umgänge eller vårdens upphörande. I flertalet fall torde beslutet om drogtest inte heller hinna överprövas, ens i förvaltningsrätten, före det att ett tilltänkt umgänge äger rum. Det kan ifrågasättas om en prövning i efterhand har någon större betydelse för parterna. Beslut om drogtest får anses utgöra sådana beslut under handläggningen som i allmänhet lämpar sig mindre bra för en särskild överprövning i domstol (jämför till exempel 8 kap. 1 § andra stycket körkortslagen [1998:488]).

Kammarrätten tillstyrker dock att prövningstillstånd ska krävas vid överklagande till kammarrätt. Kammarrätten tillstryker även förslaget om regionens skyldighet att, på initiativ av socialnämnden, erbjuda provtagning för vårdnadshavare eller förälder och att detta regleras i en särskild lag.

Remissvaret har beslutats av kammarrättsrådet Vanja Marcusson, kammarrättsrådet Carl Johan Fahlander och tf. kammarrättsassessorn Anna Björsell (föredragande).

Vanja Marcusson

Anna Björsell